

Ramunė OMOLO

Vytauto Didžiojo universitetas

Kęstutis PUKELIS

Vytauto Didžiojo universitetas

Susituokusių asmenų savidiferenciacijos ir retrospektyviai vertintos tėvų tarpusavio santykių kokybės ryšys su pasitenkinimu santuoka

SANTRAUKA. Tyrimų, skirtų tėvų santykių kokybės ryšiui su pasitenkinimu santuoka, yra gana daug, tačiau nagrinėjančių šį ryšį pagal M. Boweno sisteminę šeimos teoriją vis dar trūksta. Šiuo tyrimu, remiantis M. Boweno teorija, siekta nustatyti retrospektyviai vertintų tėvų tarpusavio santykių ir savidiferenciacijos sąsają su pasitenkinimu savo santuoka. Anketinės apklausos metu buvo apklausta 218 respondentų (77,52 proc. buvo moterys). Tyrimo anketa sudaryta pagal tėvų tarpusavio santykių kokybės skalę, savidiferenciacijos skalę ir pasitenkinimo poros santykiais skalę. Analizuojant duomenis buvo apskaičiuotas Pirsono koreliacijos koeficientas tarp priklausomo kintamojo (pasitenkinimo santuoka) ir nepriklausomų kintamųjų (tėvų tarpusavio santykių kokybės, savidiferenciacijos). Dviejų imčių palyginimui taikytas Stjudento t kriterijus, daugiau nei dviejų imčių palyginimui taikytas ANOVA (*Analysis of Variance*) kriterijus. Tyrimu nustatytas teigiamas, silpnas, statistiškai reikšmingas ryšys tarp tėvų tarpusavio santykių ir pasitenkinimo santuoka. Neigiamas, silpnas, statistiškai reikšmingas ryšys nustatytas tarp savidiferenciacijos ir pasitenkinimo santuoka. Pasitenkinimą santuoka veikianti dimensija – emocinis atitrūkimas (neigiamas, vidutinis, statistiškai reikšmingas ryšys). Neigiamas, labai silpnas, statistiškai nereikšmingas ryšys nustatytas tarp tėvų tarpusavio santykių kokybės ir savidiferenciacijos.

RAKTAŽODŽIAI: M. Boweno teorija, tėvų tarpusavio santykių kokybė, savidiferenciacija, susituokę asmenys, pasitenkinimas santuoka.

Išvadas

Aktualumas. Eurostat¹ duomenimis, Europos Sąjungoje 2021 m. 1000 gyventojų teko 1,7 ištuokos. Valstybės duomenų agentūros duomenimis², Lietuvoje 2021 m. įregistruotos 7822 ištuokos (2,8 ištuokos 1000 gyventojų), lyginant su 2020 m. (2,7 ištuokos 1000 gyventojų), šis rodiklis padidėjo. Atlikus tyrimus 16 šalių (tarp jų ir Lietuvoje), pastebėta, kad tėvų išsiskyrimas lemia didesnę kohabituojančiųjų skaičių, o asmenys, patyrę tėvų skyrybas, yra pasitraukimo iš santuokos organizatoriai³. Taigi, Lietuvai išlaikant aukštus ištuokų rodiklius, aktualu reguliariai tyrinėti pasitenkinimą santuoka ir jo ryšį su ankstesne (tėvų) karta, kad būtų galima teikti rekomendacijas, kaip mažinti ištuokų ir didinti santuokų skaičių, taip pat – pasitenkinimą santuoka.

Tyrimo problema. Kai nėra pasitenkinimo santuoka, gresia skyrybos, kurių link einama kelerius metus iki oficialaus santuokos nutraukimo. Mokslininkai pabrėžia, kad santykių nestabilumas yra ilgalaikis procesas, jis vadinamas polinkiu į skyrybas⁴. M. Bowenas⁵ teigia, kad pasitenkinimas santuoka nėra susituokusių asmenų tarpusavio santykių išdava, nes jo ištakos slypi vaikystėje – formuojasi veikiamos tėvų tarpusavio santykių, per glaudžiai vienas su kitu susijusių trikampius: branduolinės šeimos emocinę sistemą ir šeimos projekcijos procesą, kurie perduodami kitai kartai ir formuoja vaiko savidiferenciaciją (gebėjimą jausmus atskirti nuo minčių, stresinėse situacijose priimti sprendimus, sugebėjimą kurti intymius santykius ir išlaikyti juose autonomiškumą), suaugusėje lemiančią pasitenkinimą santuoka. Nors tyrimų, patvirtinančių tėvų santykių kokybės ryšį su pasitenkinimu santuoka, gana daug⁶, tačiau tokių, kurie šį ryšį nagrinėtų remdamiesi M. Boweno teorija – kol kas per mažai. Tyrimai patvirtina, kad aukštesnis savidiferenciacijos lygis lemia didesnę pasitenkinimą santuoka⁷, tačiau diskutuojama dėl to, kurios savidiferenciacijos dimensijos yra

¹ „Marriage and divorce statistics“, *Eurostat*, paskelbta 2023 m. kovo mėn., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics.

² „Ištuokos. Bendrasis ištuokų rodiklis“, *Oficialiosios statistikos portalas*, žiūrėta 2023 m. gegužės 22 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=9e3abc01-5873-4514-9b26-9ec1d742908f#.

³ Brienna Perelli-Harris et al., „The Rise in Divorce and Cohabitation: Is There a Link?“ *Population and Development Review* 43 (2) (2017), 303–329, doi: 10.1111/padr.12063; Marcel Raab, „Childhood Family Structure and Early Family Formation in East and West Germany: Family Structure and Early Family Formation“, *Journal of Marriage and Family* 79 (1) (2017), 110–130, doi: 10.1111/jomf.12333.

⁴ Mary Julia C. Moore ir Cheryl Buehler, „Parents' Divorce Proneness: The Influence of Adolescent Problem Behaviors and Parental Efficacy“, *Journal of Social and Personal Relationships* 28 (5) (2011), 634–652, doi: 10.1177/0265407510386991.

⁵ Murray Bowen, „On the differentiation of self“, in *Family interaction: A dialog between family researchers and family therapists* (New York: Springer Publishing Company, 1972), 111–173; —, „Theory in the practice of psychotherapy“, in *Family therapy: Theory and practice* (New York: Garner Press, 1976), 42–90.

⁶ Laura M. River et al., „Parent–Child Relationship Quality in the Family of Origin and Later Romantic Relationship Functioning: A Systematic Review“, *Family Process* 61 (1) (2022), 259–277, doi: 10.1111/famp.12650.

⁷ Marta Mozas-Alonso, Jesús Oliver ir Ana Berástegui, „Differentiation of Self and Its Relationship with Marital Satisfaction and Parenting Styles in a Spanish Sample of Adolescents' Parents“, *PLOS*

labiausiai susijusios su pasitenkinimu santuoka. V. Čepukienė⁸ patvirtina M. Boweno teoriją, kad tėvų ir vaikų santykių kokybė (pagal prisirišimo stilių) vėliau (suaugystėje) turi ryšį su pasitenkinimu savo santuoka. Kiti tyrimai patvirtina tėvų ir vaikų santykių ryšį su pasitenkinimu santuoka suaugystėje atsižvelgiant į auklėjimo stilių⁹.

Tyrime keltas probleminis klausimas: ar susituokusių asmenų savidiferenciacija ir tėvų tarpusavio santykių kokybė turi ryšį su pasitenkinimu santuoka? Tyrimo tikslas – nustatyti susituokusių asmenų savidiferenciacijos ir retrospektyviai vertintos tėvų tarpusavio santykių kokybės ryšį su pasitenkinimu santuoka. Tyrimo uždaviniai: 1) aptarti santuokos sampratą; 2) apibūdinti savidiferenciaciją ir tėvų tarpusavio santykių kokybę pagal M. Boweno sisteminę šeimos teoriją; 3) nustatyti susituokusių asmenų savidiferenciacijos ir retrospektyviai vertintos tėvų tarpusavio santykių kokybės ryšį su pasitenkinimu santuoka.

1. Santuokos samprata konstituciniu ir krikščioniškos antropologijos aspektais

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnyje¹⁰ įtvirtinta, jog santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu. Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Vals-tybė saugo ir globoja šeimą. Jonas Paulius II laiške šeimoms „Gratissimam sane“¹¹ rašo: „Šeima yra asmenų bendrija, pati mažiausia visuomenės ląstelė, o būdama tokia, yra pagrindinė viso visuomenės gyvenimo institucija“. Civilinio kodekso trečiosios knygos „Šeimos teisė“ 3.7.1 straipsnyje¹² nurodoma, kad Santuoka yra

ONE 17 (3) (2022), 1–16, doi: 10.1371/journal.pone.0265436; Martiño Rodríguez-González et al., „Differentiation of Self, Psychological Distress, and Dyadic Adjustment: Exploring an Integrative Model Through an Actor–Partner Analysis“, *Contemporary Family Therapy* 41 (3) (2019), 293–303, doi: 10.1007/s10591-019-09493-x; Jessica Lampis, „Does Partners’ Differentiation of Self Predict Dyadic Adjustment? Effects of Differentiation of Self on Dyadic Adjustment“, *Journal of Family Therapy* 38 (3) (2016), 303–318, doi: 10.1111/1467-6427.12073; Viktorija Cepukienė, „Adults’ Psychosocial Functioning Through the Lens of Bowen Theory: The Role of Interparental Relationship Quality, Attachment to Parents, Differentiation of Self, and Satisfaction with Couple Relationship“, *Journal of Adult Development* 28 (1) (2021), 50–63, doi: 10.1007/s10804-020-09351-3; Arzun Telli ir Çiğdem Yavuz Güler, „Differentiation of Self, Forgiveness, Jealousy, and Conflict Resolution Responses among Married Individuals: The Mediating Role of Relationship Satisfaction, Relationship Adjustment, and Emotional Dependency“, *Contemporary Family Therapy* 45 (2) (2021), 157–171, doi: 10.1007/s10591-021-09603-8.

⁸ Cepukienė, „Adults’ Psychosocial Functioning Through...“, 50–63.

⁹ Anna Beth Doyle ir Dorothy Markiewicz, „Parenting, Marital Conflict and Adjustment From Early-to Mid-Adolescence: Mediated by Adolescent Attachment Style?“ *Journal of Youth and Adolescence* 34 (2) (2005), 97–110, doi: 10.1007/s10964-005-3209-7; Marta F. Pedro, Teresa Ribeiro ir Katherine H. Shelton, „Marital Satisfaction and Partners’ Parenting Practices: The Mediating Role of Coparenting Behavior“, *Journal of Family Psychology* 26 (4) (2012), 509–522, doi: 10.1037/a0029121.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33-1014 (2012).

¹¹ Jonas Paulius II, „Laiškas šeimoms *Gratissimam sane*“, 1994 m. vasario 2 d., http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_popieziaus/gratissimam-sane.html#Meil%C4%97%20yra%20reikli.

¹² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 74-2262 (2000).

įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius. Vyras ir moteris, įstatymų nustatyta tvarka įregistravę santuoką, yra sutuoktiniai¹³.

Santuoka yra glaudžiai susijusi su kūniška ir žemiška žmogaus egzistencija¹⁴. Santuokinę sąjungą, kuri vyrą ir moterį labai glaudžiai jungia gyventi ir mylėti, nustatė ir savais įstatymais aprūpino Kūrėjas. Savo prigimtimi ši sąjunga yra skirta sutuoktinių labai ir vaikų gimdymui bei auklėjimui, tą pakrikštytųjų ryšį Viešpats Kristus iškėlė į sakramento orumą¹⁵.

Sutuoktiniai Santuokos sakramentą teikia vienas kitam, pareikšdami savo sutikimą Bažnyčios akivaizdoje¹⁶. Tuokiantis svarbu, kad meilė būtų pajėgi toliau bręsti santuokoje ir per santuoką¹⁷. Santuokinę sutartį sudaro pakrikštyti vyras ir moteris, kurie yra laisvi (niekieno neverčiami) sudaryti santuoką ir laisvai pareiškia savo sutikimą¹⁸. Sutikimas yra „laisvas žmogaus veiksmas, kuriuo susituokiantieji atiduoda save vienas kitam ir vienas kitą priima“¹⁹.

Vyro ir moters santuokinis ryšys yra neišardomas – jį nustatė pats Dievas: „Ką tad Dievas sujungė, žmogus teneperskiria“²⁰, taigi sudaryta ir atbaigta pakrikštytųjų santuoka niekada negali būti panaikinta²¹. Vyras ir moteris, santuokiškai bendraudami, susivienija kaip asmenys, todėl susivienijimas čia trunka tiek laiko, kiek tie asmenys gyvena²².

Meilė poroje sutuoktiniams teikia pasitenkinimą ir stabilumą. Meilė ir su partneriu užmegzti ryšiai yra vienas iš svarbiausių pasitenkinimo veiksnių, nes asmuo meilėje atranda egzistavimo pilnatvę. Meilėje asmens egzistencija išsiskleidžia geriausiai²³, meilė yra jėga ir gimdo meilę²⁴. Davimas ir priėmimas yra meilės esmė²⁵.

Trokšti asmens kaip gėrio jam pačiam – palankumo meilė. Per palankumą priartėjama prie „grynosios meilės esmės“. Meilė sukelia norą atiduoti save kitam – tam, kuris yra mylimas²⁶, nesavanaudiškai save dovanoti ir džiaugtis pačiu atsidavimu²⁷.

¹³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas.

¹⁴ Karol Wojtyła, *Meilė ir atsakomybė* (Vilnius: Alka, 1994).

¹⁵ *Katalikų Bažnyčios katekizmas. Santrauka* (Lietuvos Vyskupų Konferencija, Katalikų interneto tarnyba, 2007), 160, https://www.vatican.va/archive/compendium_ccc/documents/compendium_catech_lit.pdf.

¹⁶ *Ibid.*, 1623.

¹⁷ Pranciškus, *Mylėti kaip Dievas: trečiadienio katechezės apie šeimą* (Kaunas: Artuma, 2018), 55.

¹⁸ *Katalikų Bažnyčios katekizmas. Santrauka*, 1625.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Ibid.*, 1640.

²² Wojtyła, *Meilė ir atsakomybė*.

²³ *Ibid.*

²⁴ Nikolajus Berdiajevas, Ėrichas Fromas ir Otas Veiningeris, *Meilės menas*, sud. Arvydas Genys (Vilnius: Asveja, 1999), 112–234.

²⁵ Antanas Maceina, *Moterystės filosofija* (1991), <http://www.maceina.lt/html/moterystesfilosofija.html>.

²⁶ Wojtyła, *Meilė ir atsakomybė*.

²⁷ Jonas Paulius II, „Apaštališkasis laiškas *Mulieris Dignitatem*“, 1988 m. rugpjūčio 15 d., https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-laiskai/1988-08-15_mulieris-dignitatem.

Gebėjimas mylėti ir save duoti kitam priklauso nuo asmens charakterio, t. y. pasitikėjimo savo paties galiomis, nuo drąsos pasikliauti savo jėgomis siekiant tikslo. Be davimo, meilė pasireiškia dar keliais esminiais elementais, bendrais visoms meilės formoms – rūpesčiu, atsakomybe, pagarba, žinojimu. Meilė yra aktyvus rūpinimasis tuo, ką mylime, jos esmė yra „veikti“ vardan kažko ir „suteikti gyvenimą kažkam“, t. y. meilė ir veikla yra neatskiriamos. Žinojimas meilės požiūriu – esminis dalykas, kai galima peržengti rūpinimąsi savimi ir žiūrėti į kitą žmogų jo akimis²⁸.

2. M. Boweno sisteminė šeimos teorija: šeima, kaip emocinis vienetas

M. Boweno sisteminė šeimos teorija (suformuota šeimotytros pagrindu) – žmogaus elgesio teorija, pagal kurią šeima laikoma emociniu vienetu, o kiekvieną šeimos narį su kitais šeimos nariais sieja emociniai ryšiai. Dėl šios priežasties jų funkcionavimas yra tarpusavyje priklausomas. Teorija aiškina, kaip sąveikos gimtojoje šeimoje vėliau gali sietis su suaugusio asmens santykių kokybe jo sukurtoje santuokoje ir šeimoje²⁹.

M. Boweno teoriją³⁰ sudaro aštuonios susijusios sąvokos, iš kurių šešios yra pagrindinės: trikampiai, savidiferenciacija, branduolinė šeimos emocinė sistema, šeimos projekcijos procesas, perdavimo iš kartos į kartą procesas, emocinis atitrūkimas. Kitos dvi sąvokos – brolių ir seserų padėtis bei visuomenės emocinis procesas (socialinė regresija) – M. Boweno yra mažai išvystytos.

3. M. Boweno teorijos esminė sąvoka – savidiferenciacija

Savidiferenciacija yra esminė M. Boweno³¹ sisteminės šeimos teorijos sąvoka, kuri apibrėžiama kaip gebėjimas suderinti a) emocinį ir intelektualinį funkcionavimą bei b) intymumą ir autonomiją santykiuose.

Intrapersonaliniame lygmenyje savidiferenciacija apima gebėjimą atskirti mintis nuo emocijų ir nuspręsti, kuo vadovautis³². Asmuo, turintis aukštą savidiferenciacijos lygį, yra lankstus, įvairiapusiškas ir turi daugiau galimybių valdyti stresą, t. y. balansuoti tarp emocijų ir minčių, bei likti atsparus emociškai įtakai, o žemą savidiferenciacijos

²⁸ Berdiajevas, Fromas, Veiningeris, „Meilės menas“, 112–234.

²⁹ Michael Kerr ir Murray Bowen, *Family evaluation: An approach based on Bowen theory* (W. W. Norton ir Co, 1988).

³⁰ Bowen, „On the differentiation of self“, 111–173; Bowen, „Theory in the practice of psychotherapy“, 42–90.

³¹ Bowen, „On the differentiation of self“, 111–173.

³² Ibid.

lygį turintis asmuo – emociškai reaktyvus, negebantis atskirti minčių nuo emocijų, arba pernelyg racionalus³³.

Tarpasmeniniame lygmenyje savidiferenciacija reiškia gebėjimą išlaikyti pusiausvyrą tarp intymumo su kitais asmenimis ir emocinės nepriklausomybės nuo jų³⁴. Labai diferencijuotas asmuo (aukštas savidiferenciacijos lygis) gali būti emociškai artimas kitiems, tačiau tai nereiškia emocinio susiliejo ar tapatybės praradimo. Tačiau nediferencijuotas (žemos savidiferenciacijos) asmuo susilies su kitais į bendrą „aš“, labai reaguos į savo šeimos diktatą, nuolankiai prisitaikydamas prie jos narių, arba, priešingai, maištaus prieš juos³⁵. E. A. Skowron ir M. Friedlander³⁶, vėliau E. A. Skowron ir T. A. Schmittas³⁷ savidiferenciaciją operacionalizavo į *keturias dimensijas*:

a) emocinį reaktyvumą, t. y. laipsnį, kaip asmuo reaguoja į aplinkos dirgiklius (emocijų nekontroliavimu, emociniu labilumu ar padidintu jautrumu);

b) „aš“ poziciją – savęs kaip aiškiai apibrėžto ir gebančio racionaliai laikytis savo įsitikinimų asmens suvokimą, net jei susiduriama su kitų asmenų spaudimu elgtis priešingai. Žmonės gali skirtingai išlaikyti savo „aš“ poziciją intymiuose santykiuose, išlikti ramūs konfliktų metu, veiksmingai spręsti santykių problemas ir siekti kompromisų;

c) emocinį atotrūkį, pasireiškiantį intymumo baime, fiziniu ir emociniu atstumu, pernelyg dideliu pažeidžiamumu santykiuose su kitais;

d) susiliejamą su kitais – pernelyg didelis susiliejimas gali pasireikšti susitapatinimu su tėvais, sutuoktiniu, emocinės nepriklausomybės stygiumi. Susiliejimas su kitais, emocinis atitrūkimas ir emocinis reaktyvumas būdingas žemo savidiferenciacijos lygmens (nediferencijuotų) asmenų reakcijoms į stresą santykiuose.

E. A. Skowron ir M. L. Friedlander³⁸ teigia, kad intrapersonalinę savidiferenciaciją galima nustatyti per *emocinį reaktyvumą* ir „aš“ *poziciją*, t. y. gebėjimą apgalvotai laikytis savo įsitikinimų net ir tada, kai asmuo yra spaudžiamas elgtis kitaip. Tarpasmeninė savidiferenciacija susijusi su *emociniu atitrūkimu*, lemiamu intymumo baimės ir nuo šios baimės saugančio elgesio, ir *susiliejamu su kitais*, kuris apibrėžiamas kaip pernelyg didelis emocinis susiliejimas su kitais asmenimis ir per didelis tapatinimasis su savo branduoline šeima.

³³ Elizabeth A. Skowron ir Myrna L. Friedlander, „The Differentiation of Self Inventory: Development and Initial Validation“, *Journal of Counseling Psychology* 45 (3) (1998), 235–246, doi: 10.1037/0022-0167.45.3.235.

³⁴ Skowron ir Friedlander, „The Differentiation of Self Inventory“, 235–246.

³⁵ Bowen, „On the differentiation of self“, 111–173.

³⁶ Skowron ir Friedlander, „The Differentiation of Self Inventory“, 235–246.

³⁷ Elizabeth A. Skowron ir Thomas A. Schmitt, „Assessing interpersonal fusion: reliability and validity of a new DSI fusion with others subscale“, *Journal of Marital and Family Therapy* 29 (2) (2003), 209–222, doi: 10.1111/j.1752-0606.2003.tb01201.x.

³⁸ Skowron ir Friedlander, „The Differentiation of Self Inventory“, 235–246.

4. Savidiferenciacijos formavimosi prielaida – tėvų tarpusavio santykiai

Asmens savidiferenciaciją formuoja *tėvų tarpusavio santykiai, perduodami kitai kartai* per glaudžiai vienas su kitu susijusius procesus – *trikampius, branduolinės šeimos emocinę sistemą* ir šeimos projekcijos procesą³⁹.

Trikampiai yra glaudžiai susiję su M. Boweno diferenciacijos sąvoka⁴⁰, nes kuo didesnis sutuoktinių santykių susiliejimo laipsnis, tuo labiau stiprėja poreikis išsaugoti emocinį stabilumą ir tuo tikslu sudaromas trikampis, į kurį patekti didžiausią riziką turi mažiausiai diferencijuotas šeimos asmuo (pvz., vaikas). Kuo aukštesnis sutuoktinių diferenciacijos laipsnis, tuo geriau kiekvienas iš jų įveiks stresą ir nerimą, į trikampį neįtraukdamas kitų šeimos narių. Pasak M. Boweno, trikampiai yra linkę kartotis iš kartos į kartą⁴¹. Kai vienas santykių trikampio narys pasitraukia arba miršta, kitas asmuo gali būti įtrauktas į tą patį vaidmenį.

Tris pagrindinius santykių modelius apibūdina *branduolinės šeimos emocinė sistema*, šie modeliai būdingi *žemą savidiferenciacijos lygmenį* turintiems asmenims. H. Goldenbergas ir I. Goldenberg pateikia šiuos M. Kerro ir M. Boweno apibrėžtus santykių modelius⁴²:

1. Sutuoktinių konfliktas – pasireiškia šeimoje didėjant įtampai ir sutuoktiniams vis labiau nerimaujant. Kiekvienas iš sutuoktinių savo nerimą perkelia į tarpusavio santykius. Konflikto metu susiduriama su *sutuoktinio emociniu atstumu* – ciklišku sutuoktinių atsiribojimu vienas nuo kito, siekiant sumažinti santykių intensyvumą ir artumą, tačiau taip rizikuojama tapti pernelyg emociškai izoliuotiems vienas nuo kito.

2. Sutuoktinio disfunkcija – pasireiškia tada, kai vienas iš sutuoktinių pasiduoda kito sutuoktinio spaudimui (mąstyti, elgtis tam tikru būdu). Tokiu atveju abu sutuoktiniai *prisitaiko*, kad išsaugotų harmoniją, tačiau vieno iš jų prisitaikymas yra didesnis, o padidėjus ar užsitęsus įtampai ir prisitaikymas, ir paties sutuoktinio nerimas dar labiau padidėja – taip sukelia fizinė ar psichinė disfunkcija.

3. Problemų projektavimas į vaikus: tėvai, ignoruodami žemą savo savidiferenciacijos lygmenį, nerimą sutelkia į vaiką, kurio reagavimas į tėvų poreikius mažina jo diferenciaciją ir daro vaiką pažeidžiamą, nerimastingą. Nuo šio etapo pereinama į šeimos projekcijos procesą, kuris vyksta mamos–tėvo–vaiko trikampyje. Tėvai, turintys žemą savidiferenciacijos lygį, pasirinkę emociškai nebrandžiausią vaiką ir įtraukę jį į trikampinius sutuoktinių santykius, per šeimos projekcijos procesą iš kartos į kartą (*multi-generacinis perdavimo procesas*) perduoda savo savidiferenciacijos lygį ir vaikui, kuris formuojasi emociškai pažeidžiamas. Kiekvienoje šeimoje ir kartoje vaikui, labiausiai

³⁹ Bowen, „On the differentiation of self“, 111–173; Herbert Goldenberg ir Irene Goldenberg, „*Family Therapy: An Overview*“ (Thomson Brooks/Cole, 2008), 175–190, <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/43299/1/48.pdf>.

⁴⁰ Bowen, „On the differentiation of self“, 111–173; Bowen, „*Theory in the practice of psychotherapy*“, 42–90. „On the differentiation of self“, 111–173; Bowen, „*Theory in the practice of psychotherapy*“, 42–90.

⁴¹ Bowen, „On the differentiation of self“, 111–173.

⁴² Goldenberg ir Goldenberg, „*Family Therapy: An Overview*“, 175–190.

įtrauktam į trikampinius santykius, susiformuoja žemiausias savidiferenciacijos lygis, ir atvirkščiai. Vis dėlto kai kurie vaikai geba turėti aukštesnį savidiferenciacijos lygį, o kai kurių lygis yra žemesnis nei jų tėvų.

5. Savidiferenciacijos ir tėvų tarpusavio santykių ryšys su pasitenkinimu santuoka

Moksliniai tyrimai patvirtina M. Boweno teiginį, kad žmonės į sutuoktinius yra linkę rinktis asmenį su panašiu savidiferenciacijos lygiu⁴³, dėl šios priežasties, pasak M. Boweno teorijos, savidiferenciacijos lygis skirtingose kartose yra panašus⁴⁴, taip patvirtinama M. Boweno prielaida, jog savidiferenciacija perduodama iš kartos į kartą ir yra universali bei būdinga skirtingose kultūrose⁴⁵.

Tyrimai rodo, kad *aukštesnis savidiferenciacijos lygis lemia didesnę pasitenkinimą santuoka*⁴⁶, tačiau diskusijos kyla dėl to, kurios savidiferenciacijos dimensijos yra labiausiai susijusios su pasitenkinimu santuoka. Kai kurių tyrimų metu nustatyta, kad visos dimensijos prognozuoja pasitenkinimą santuoka⁴⁷, tačiau kitų tyrimų rezultatai rodo, kad aukštesnį pasitenkinimą santuoka jaučia tie asmenys, kurių tarpusavio santykiai buvo mažiau *emociškai reaktyvūs*⁴⁸. D. M. Harvey'io ir kitų mokslininkų teigimu⁴⁹,

⁴³ Luana Cunha Ferreira et al., „Partners' Similarity in Differentiation of Self Is Associated With Higher Sexual Desire: A Quantitative Dyadic Study“, *Journal of Sex & Marital Therapy* 42 (7) (2016), 635–647, doi: 10.1080/0092623X.2015.1113584.

⁴⁴ Maria Teresa Tuason ir Myrna L. Friedlander, „Do Parents' Differentiation Levels Predict Those of Their Adult Children? And Other Tests of Bowen Theory in a Philippine Sample“, *Journal of Counseling Psychology* 47 (1) (2000), 27–35, doi: 10.1037/0022-0167.47.1.27.

⁴⁵ Erkan Işık et al., „Differentiation of Self Predicts Life Satisfaction through Marital Adjustment“, *The American Journal of Family Therapy* 48 (3) (2020), 235–249, doi: 10.1080/01926187.2020.1732248; Jessica Lampis et al., „The Role of Differentiation of Self Dimensions in the Anxiety Problems“, *The Family Journal* 28 (1) (2020), 90–97, doi: 10.1177/1066480719894943.

⁴⁶ Mozas-Alonso, Oliver ir Berástegui, „Differentiation of Self and...“, 1–16; Rodríguez-González et al., „Differentiation of Self, Psychological“, 293–303; Lampis et al., „Does Partners' Differentiation of...“, Telli ir Yavuz Güler, „Differentiation of Self, Forgiveness“, 90–97, 157–171; Cepukienė, „Adults' Psychosocial Functioning Through...“, 50–63; Telli ir Yavuz Güler, „Differentiation of Self, Forgiveness“, 157–171.

⁴⁷ Elizabeth A. Skowron, „The Role of Differentiation of Self in Marital Adjustment“, *Journal of Counseling Psychology* 47 (2) (2000), 229–237, doi: 10.1037/0022-0167.47.2.229; Ryan N. Parsons et al., „Identity Development, Differentiation, Personal Authority, and Degree of Religiosity as Predictors of Interfaith Marital Satisfaction“, *The American Journal of Family Therapy* (35) (4) (2007), 343–361, doi: 10.1080/01926180600814601.

⁴⁸ Neil S. Jacobson, William C. Folllette ir Debbie Waggoner McDonald, „Reactivity to Positive and Negative Behavior in Distressed and Nondistressed Married Couples“, *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 50 (5) (1982), 706–714, doi: 10.1037/0022-006X.50.5.706; Neil S. Jacobson, Holly Waldron ir Danny Moore, „Toward a Behavioral Profile of Marital Distress“, *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 48 (6) (1980), 696–703, doi: 10.1037/0022-006X.48.6.696.

⁴⁹ David M. Harvey, Cynthia J. Curry ir James H. Bray, „Individuation and intimacy in intergenerational relationships and health: Patterns across two generations“, *Journal of Family Psychology* 5 (2) (1991), 204–236, doi: 10.1037/0893-3200.5.2.204.

didesnis susilieėjimas su kitais ir mažesnis artumas su tėvais prognozavo intymumo trūkumą ir didesnę emocinį reaktyvumą santykiuose su sutuoktiniu. Vėlesniuose tyrimuose teigiama, kad pagrindinė dimensija, prognozuojanti mažą pasitenkinimą santuoka, yra *emocinis atitrūkimas*⁵⁰. To priežastis galėtų būti intymumo stoka (vienas iš pagrindinių sutuoktinių santykių komponentų), daranti įtaką sutuoktinių bendravimui, prierašumui, išpareigojimui, gebėjimui spręsti konfliktus ir, galiausiai, pasitenkinimui santuoka⁵¹. Pastebimas skirtumas tarp *moterų ir vyrų emocinio reaktyvumo dimensijos*⁵², tačiau tarp kitų savidiferenciacijos dimensijų skirtumų nėra pastebėta.

Tyrimų, pagrindžiančių sąsajas tarp *tėvų tarpusavio santykių kokybės ir savidiferenciacijos*, yra gana nedaug. M. Boweno prielaidą, kad didesnis diferenciacijos lygis bus susijęs su geresniais santykiais tarp kartų, patvirtina keletas tyrimų, nagrinėjančių *tėvų ir vaikų santykius*⁵³.

Tarpasmeniniame lygmenyje (kryžminė hipotezė) geresni tėvų ir vaikų santykiai būdingi tiems, kurių santykiai su sutuoktiniu yra geresni, nes vaikai neįtraukiami į trikampinius santykius⁵⁴. Tyrimais nustatyta koreliacija tarp šeimos santykių paauglystėje ir funkcionavimo suaugus⁵⁵. Netiesiogiai M. Boweno prielaidą, kad tėvų tarpusavio santykių kokybė lemia vaiko savidiferenciaciją intrapersonaliniame lygmenyje, patvirtina išsilieėjimo hipotezė, teigianti, kad egzistuoja ryšys tarp tėvų tarpusavio santykių

⁵⁰ Martiño Rodríguez-González et al., „Differentiation of Self, Mate Selection, and Marital Adjustment: Validity of Postulates of Bowen Theory in a Spanish Sample“, *The American Journal of Family Therapy* 44 (1) (2016), 11–23, doi: 10.1080/01926187.2015.1099415; Rodríguez-González et al., „Couple Adjustment and Differentiation of Self in the United States, Italy, and Spain: A Cross-Cultural Study“, *Family Process* 59 (4) (2020), 1552–1568, doi: 10.1111/famp.12522; Mozas-Alonso, Oliver, and Berástegui, „Differentiation of Self and...“, 1–16.

⁵¹ Mozas-Alonso, Oliver ir Berástegui, „Differentiation of Self and...“ 1–16.

⁵² Blanca Dolz-del-Castellar ir Jesús Oliver, „Relationship between Family Functioning, Differentiation of Self and Anxiety in Spanish Young Adults“, *PLOS ONE* 16 (3) (2021), 1–16, doi: 10.1371/journal.pone.0246875; Carla Duch-Ceballos, Jesús Oliver Pece ir Elizabeth Skowron, „Differentiation of Self and Its Relationship with Emotional Self-Regulation and Anxiety in a Spanish Sample“, *The American Journal of Family Therapy* 49 (5) (2021), 517–533, doi: 10.1080/01926187.2020.1841039; Mozas-Alonso, Oliver ir Berástegui, „Differentiation of Self and...“, 1–16.

⁵³ Martiño Rodríguez-González et al., „Family Functioning, Family Structure, and Differentiation of Self in Heterosexual Spanish Couples: An Actor-Partner Analysis“, *Journal of Counseling & Development* 97 (2) (2019), 209–219, doi: 10.1002/jcad.12251.

⁵⁴ Marcia J. Carlson et al., „Couples as Partners and Parents Over Children's Early Years“, *Journal of Marriage and Family* 73, no. 2 (April, 2011), 317–34, doi: 10.1111/j.1741-3737.2010.00809.x; Y. Parfitt et al., „A Prospective Study of the Parent–Baby Bond in Men and Women 15 Months after Birth“, *Journal of Reproductive and Infant Psychology* 32 (5) (2014), 441–56, doi: 10.1080/02646838.2014.956301; Marta F. Pedro, Teresa Ribeiro ir Katherine H. Shelton, „Marital Satisfaction and Partners' Parenting Practices: The Mediating Role of Coparenting Behavior“, *Journal of Family Psychology* 26, no. 4 (August, 2012), 509–22, doi: 10.1037/a0029121.

⁵⁵ Stephanie Kasen, Priya Wickramaratne ir Marc J. Gameroff, „Religiosity and longitudinal change in psychosocial functioning in adult offspring of depressed parents at high risk for major depression“, *Depression and Anxiety* 31 (1) (2014), 63–71, doi: 10.1002/da.22131; Angela D. Paradis et al., „Adolescent Family Factors Promoting Healthy Adult Functioning: A Longitudinal Community Study: Adolescent Family Factors Promoting Healthy Adult Functioning“, *Child and Adolescent Mental Health* 16 (1) (2011), 30–37, doi: 10.1111/j.1475-3588.2010.00577.x.

bei tėvų ir vaikų santykių⁵⁶ ir jis koreliuoja su autoritetingu auklėjimo stiliumi⁵⁷. Taigi, kai kurie tyrimai atskleidžia, jog *auklėjimas* yra tarpinė grandis tarp tėvų tarpusavio santykių ir savidiferenciacijos.

Martos Mozas-Alonso ir kt.⁵⁸ tyrimas parodė, kad autoritarinis auklėjimo stilius buvo teigiamai susijęs su *emociniu atitrūkimu* ir *emociniu reaktyvumu*, o viską leidžiantis – teigiamai susijęs su *susiliejamu su kitais*, *emociniu atsiskyrimu*, neigiamai – su „aš“ *pozicija*. Šio tyrimo metu taip pat nustatyta, kad *pasitenkinimas santuoka lemia ryšį tarp savidiferenciacijos ir tėvų auklėjimo stiliaus*⁵⁹. Vis dėlto kiti tyrimai teigia, jog tėvų tarpusavio santykius ir savidiferenciaciją veikia *prisirišimo stilius*⁶⁰.

A. S. Ross, A. B. Hinshaw ir N. L. Murdock⁶¹ pažymi, kad *destruktyvūs* tėvų tarpusavio santykiai, pasireiškiantys konfliktais, pykčiu, smurtu, nepagarba vienas kitam, vaikų įtraukimu į tėvų tarpusavio konfliktus, mažų teigiamų emocijų kiekiu, gali sudaryti sąlygas vaikams formuoti nerimą keliantį (nerimastingą) prisirišimą prie tėvų. Jis lemia žemą *savidiferenciacijos lygį*, pasireiškiantį sunkumu suprasti ir reguliuoti savo emocijas⁶², ir *vengiantį prisirišimą* – intymumo vengimą tarpusavio santykiuose, darantį poveikį pasitenkinimui santuoka⁶³.

Atlikus 40-ties tyrimų sisteminę analizę pastebėta, kad saugus prielaidumas tėvų ir vaikų santykiuose vaikystėje ir šių santykių kokybė turi panašų ryšį su diadiniu romantinių santykių funkcionavimu bei daro poveikį partnerių sąveikai⁶⁴.

⁵⁶ Carlson et al., „Couples as Partners and Parents Over Children's Early Years“, 317–334; Kaisa Malinen et al., „Happy Spouses, Happy Parents? Family Relationships Among Finnish and Dutch Dual Earners“, *Journal of Marriage and Family* 72, no. 2 (April, 2010), 293–306, doi: 10.1111/j.1741-3737.2010.00700.x; Cepukienė, „Adults' Psychosocial Functioning...“, 50–63.

⁵⁷ Doyle and Markiewicz, „Parenting, Marital Conflict and Adjustment“, 97–110; Pedro, Ribeiro ir Shelton, „Marital Satisfaction and Partners' Parenting Practices“.

⁵⁸ Mozas-Alonso, Oliver ir Berástegui, „Differentiation of Self and...“, 1–16.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Fred Arne Thorberg ir Michael Lyvers, „Attachment in Relation to Affect Regulation and Interpersonal Functioning among Substance Use Disorder in Patients“, *Addiction Research & Theory* 18(4) (2010), 464–478, doi: 10.3109/16066350903254783; Cepukienė, „Adults' Psychosocial Functioning“, 50–63.

⁶¹ Alexandra S. Ross, Adam B. Hinshaw ir Nancy L. Murdock, „Integrating the Relational Matrix: Attachment Style, Differentiation of Self, Triangulation, and Experiential Avoidance“, *Contemporary Family Therapy* 38 (4) (2016), 400–411, doi: 10.1007/s10591-016-9395-5.

⁶² Thorberg ir Lyvers, „Attachment in Relation to...“, 464–478; Ross, Hinshaw ir Murdock, „Integrating the Relational Matrix“, 400–411; Cepukienė, „Adults' Psychosocial Functioning...“, 50–63.

⁶³ Cepukienė, „Adults' Psychosocial Functioning...“, 50–63.

⁶⁴ River et al., „Parent–Child Relationship Quality...“, 259–77.

6. Susituokusių asmenų savidiferenciacijos ir retrospektyviai vertintos tėvų tarpusavio santykių kokybės ryšio su pasitenkinimu santuoka tyrimas

Tyrimo metodika

Tyrimo tikslas – nustatyti susituokusių asmenų savidiferenciacijos ir retrospektyviai vertintos tėvų tarpusavio santykių kokybės ryšį su pasitenkinimu santuoka. Duomenys surinkti anketinės apklausos būdu.

Tyrimo tikslinė grupė – susituokę asmenys nuo 25 m. amžiaus⁶⁵, santuokoje gyvenantys vienerius ir daugiau metų, augę su abiem tėvais⁶⁶. Tiriamųjų generalinė aibė (2022 m.) – 1 mln. 169 tūkst. asmenų, gyvenančių santuokoje⁶⁷. Tiriamųjų atrankos metodas – netikimybinis, patogusis. Tyrimo imtis apskaičiuota atsižvelgiant į populiacijos dydį, pasirinkus 7 proc. paklaidą ir 95 proc. tikimybę. Tyrime dalyvavo 218 respondentų. Rezultatai neleidžia daryti išvadų, apibendrinančių visą generalinę aibę, taigi tyrimas vertintinas kaip žvalgomasis.

Tyrimo anketa sudaryta pagal tėvų tarpusavio santykių kokybės skalę⁶⁸, savęs diferenciacijos skalę⁶⁹ ir pasitenkinimo poros santykiais skalę⁷⁰. Respondentai buvo atrinkti pagal šiuos kriterijus:

1. susituokę asmenys (nėra įtraukiami kohabitacijoje gyvenantys bei susižadėję asmenys);
2. vienas iš sutuoktinių (nėra apklausiami abu santuokoje gyvenantys sutuoktiniai);
3. susituokę asmenys, santuokoje gyvenantys vienerius ir daugiau metų;
4. susituokę asmenys, augę su abiem tėvais;
5. susituokę asmenys nuo 25 metų.

Analizuojant duomenis tarp priklausomo kintamojo (pasitenkinimo santuoka) ir nepriklausomo kintamojo (tėvų tarpusavio santykių kokybės) buvo apskaičiuotas Pirsono koreliacijos koeficientas. Dviejų imčių palyginimui taikytas Stjudento t kriterijus, lyginant daugiau nei dvi imtis taikytas ANOVA (*Analysis of Variance*) kriterijus.

Tyrimas vykdytas 2022 m. rugpjūčio–spalio mėn., potencialiems respondentams buvo pateikta nuorodą į anketą su trimis atrankiniais klausimais (ar jiems yra 25 ir daugiau metų, ar santuokoje gyvena bent vienerius metus, ar augo su abiem tėvais).

Tyrimo netikslumus galėjo lemti tai, kad susituokusių asmenų tėvų tarpusavio santykiai buvo vertinti retrospektyviai, todėl negali būti atmesta prisiminimo paklaida.

⁶⁵ Skowron ir Friedlander, „The Differentiation of Self Inventory...“, 235–246.

⁶⁶ Cepukienė, „Adults' Psychosocial Functioning Through“, 50–63.

⁶⁷ „Lietuvos gyventojai (2022 m. leidimas). Gyventojų skaičius ir sudėtis“, *Oficialiosios statistikos portalas*, žiūrėta 2023 m. gegužės 22 d., <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2022/salies-gyventojai-gyventoju-skaicius-ir-sudetis>.

⁶⁸ Skalės sudarytoja – V. Čepukienė (2014), skalė nepublikuota, iš autorės gautas leidimas ją naudoti.

⁶⁹ Skowron ir Friedlander, „The Differentiation of Self Inventory...“, 235–246.

⁷⁰ Viktorija Cepukienė, „Does Relationship Satisfaction Always Mean Satisfaction? Development of the Couple Relationship Satisfaction Scale“, *Journal of Relationships Research* 10 (e14) (2014), 1–10, doi:10.1017/jrr.2019.12.

Kai kurie atsakymai galėjo būti netikslūs dėl apklausiamų asmenų nuovargio, atsainumo, apatijos atsakant į ilgą klausimyną – 77 klausimus.

Tėvų tarpusavio santykių kokybės tyrimo konstrukto parametrus sudaro trys dimensijos: tiriami destruktivūs santykiai (9 požymiai), konstruktyvūs santykiai (10 požymių), abejingi (vengiantys) santykiai (2 požymiai). Savidiferenciacijos tyrimo konstrukto parametrus sudaro keturios dimensijos: emocinis reaktyvumas (11 požymių), „aš“ pozicija (11 požymių), emocinis atitrūkimas (12 požymių), susiliejimas su kitais (9 požymiai). Pasitenkinimo santuoka konstrukto parametrus sudaro dvi dimensijos: pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais (5 požymiai), pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais (8 požymiai).

Tyrime dalyvavo 218 respondentų – 169 (77,52 proc.) moterys ir 49 (22,48 proc.) vyrai nuo 25 iki 74 metų amžiaus (žr. 1 lent.). Tyrime dalyvavusių respondentų amžiaus vidurkis – 44 metai.

1 lentelė. Respondentų demografinės charakteristikos

		n	proc.
Respondentų lytis	moterys	169	77,52
	vyrai	49	22,48
Respondentų amžiaus grupės	25–34	30	13,76
	35–44	83	38,07
	45–54	69	31,65
	55 ir daugiau	36	16,51
Respondentai, turintys ar neturintys vaikų	neturi vaikų	25	11,47
	turi vaikų	193	88,53
	Iš viso	218	100,00

6.1. Tėvų tarpusavio santykių kokybės duomenų vertinimas

Retrospektyviai tėvų tarpusavio santykių kokybę vertinta pagal 5 reikšmių Likerto skalę (1 – visiškai nesutinku, 5 – visiškai sutinku). Aukštesni skalės balai atspindi mažiau destruktivaus bendravimo požymius (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Tėvų tarpusavio santykių kokybės vidurkis ir standartinis nuokrypis ($\bar{x}$ – vidurkis, SN – standartinis nuokrypis)

Nepriklausomas kintamasis	$\bar{x}$	SN
Tėvų tarpusavio santykių kokybė	3,549	0,662

Vertinant respondentų tėvų tarpusavio santykių kokybę (5-ių reikšmių skalėje), atsakymų $\bar{x}=3,549$, t. y. ši reikšmė aukštesnė nei vidurkis, o tai rodo, kad *respondentai tėvų tarpusavio santykius laikė labiau konstruktyviais nei destruktiviais*.

3 lentelė. Tėvų tarpusavio santykių kokybės vertinimas pagal lytį (n – respondentų skaičius, p – reikšmingumo lygmuo)

Lytis	Respondentų skaičius		Tėvų tarpusavio santykiai		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
Moterys	169	77,52	3,540	0,990	0,398 (p>0,05)
Vyrai	49	22,48	3,578	0,879	
Iš viso	218	100	–	–	

Vertinant respondentų tėvų tarpusavio santykių kokybę vyrų ir moterų grupėse, vyrų $\bar{x}=3,578$, moterų $\bar{x}=3,540$. Vadinas, *vyrai tėvų tarpusavio santykius retrospektyviai vertino kaip konstruktyvesnius nei moterys*, tačiau Stjudento t kriterijumi nustatytas $p=0,398$ ($p>0,05$) parodo, kad tarp vyrų ir moterų tėvų tarpusavio santykių retrospektyvaus įvertinimo nėra statistškai reikšmingo skirtumo (žr. 3 lent.).

4 lentelė. Tėvų tarpusavio santykių kokybės vertinimas asmenų, turinčių arba neturinčių vaikų, grupėse

Vaikų turėjimas ar neturėjimas	Respondentų skaičius		Tėvų tarpusavio santykiai		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
Neturi vaikų	25	11,47	3,445	0,911	0,659 (p>0,05)
Turi vaikų	193	88,53	3,562	0,972	
Iš viso	218	100,00	–	–	

Vertinant respondentų tėvų tarpusavio santykių kokybę turinčių ir neturinčių vaikų asmenų grupėse, neturinčiųjų vaikų grupės $\bar{x}=3,445$, turinčiųjų vaikų grupės $\bar{x}=3,562$. Vadinas, *asmenų, turinčių vaikų, grupėje retrospektyviai įvertinti tėvų tarpusavio santykiai yra konstruktyvesni nei neturinčiųjų vaikų grupės*, tačiau Stjudento t kriterijumi nustatytas $p=0,659$ ($p>0,05$) parodo, kad tarp turinčiųjų ir neturinčiųjų vaikų statistškai reikšmingo skirtumo nėra (žr. 4 lent.).

5 lentelė. Tėvų tarpusavio santykių kokybės vertinimas pagal amžių

Amžius	Respondentų skaičius		Tėvų tarpusavio santykiai		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
25–34	30	13,76	3,525	0,899	0,740 (p>0,05)
35–44	83	38,07	3,614	0,966	
45–54	69	31,65	3,450	0,922	
55 ir daugiau	36	16,51	3,608	1,092	
Iš viso	218	100,00	–	–	

Vertinant respondentų tėvų tarpusavio santykių kokybės $\bar{x}$ skirtingose amžiaus grupėse, *aukščiausias įvertinimas gautas 35–44 m. amžiaus grupėje*, $\bar{x}=3,614$. Vadinas,

šioje amžiaus grupėje tėvų tarpusavio santykiai retrospektyviai vertinti kaip konstruktyviausi, o 45–54 m. amžiaus grupėje tėvų tarpusavio santykiai vertinti kaip mažiau konstruktyvūs – $\bar{x}=3,450$, tačiau ANOVA kriterijaus reikšmė $p=0,740$ ($p>0,05$) parodo, kad tarp skirtingų amžiaus grupių retrospektyviai vertinant tėvų tarpusavio santykius statistiškai reikšmingo skirtumo nėra (žr. 5 lent.).

6.2. Savidiferenciacijos duomenų vertinimas

Savidiferenciacija vertinta pagal 6 reikšmių Likerto skalę (1 – visiškai nesutinku, 6 – visiškai sutinku). Aukštesni skalės balai atspindi silpnesnę savidiferenciaciją (rodo žemesnį savidiferenciacijos lygį).

6 lentelė. Savidiferenciacijos vidurkis ir standartinis nuokrypis

Nepriklausomas kintamasis	$\bar{x}$	SN
Savidiferenciacija:	3,202	0,598
Emocinis reaktyvumas	3,680	0,983
Emocinis atitrūkimas	2,506	0,900
Susilieėjimas su kitais	3,994	0,827
„Aš“ pozicija	2,629	0,785

Vertinant respondentų savidiferenciacijos atsakymų vidurkį ($\bar{x}$ gauta reikšmė – 3,202, ji šiek tiek aukštesnė nei vidurkis, o tai rodo respondentų *šiek tiek žemesnę nei vidurkis savidiferenciaciją*. Aukščiausi $\bar{x}$ įverčiai gauti susilieėjimo su kitais dimensijoje (subskalėje) – 3,994, tai rodo šios dimensijos (subskalės) didžiausią įtaką žemesnei savidiferenciacijai. Žemiausi $\bar{x}=2,506$ įverčiai, gauti emocinio atitrūkimo dimensijoje (subskalėje), rodo šios dimensijos didžiausią įtaką aukštesnei savidiferenciacijai. Stabiliausias rezultatų pasiskirstymas – „aš“ pozicijos dimensijoje (subskalėje), kai standartinis nuokrypis (SN) yra 0,785, o nestabiliausias (labiausiai nutolęs nuo vidurkio) – emocinio reaktyvumo, kai SN=0,983 (žr. 6 lent.).

7 lentelė. Savidiferenciacija pagal lytį

Lytis	Respondentų skaičius		Savidiferenciacija		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
Moterys	169	77,52	3,251	1,094	0,895 ($p>0,05$)
Vyrai	49	22,48	3,033	1,053	
Iš viso	218	100	–	–	

Vertinant savidiferenciacijos vidurkį vyrų ir moterų grupėse, vyrų $\bar{x}=3,033$, moterų $\bar{x}=3,251$. Vadinas, *vyrų savidiferenciacija yra aukštesnė nei moterų*, tačiau Stjudento t kriterijumi nustatytas $p=0,895$ ($p>0,05$) parodo, kad tarp vyrų ir moterų savidiferenciacijos statistiškai reikšmingo skirtumo nėra (žr. 7 lent.).

8 lentelė. Savidiferenciacijos dimensijos (subskalės) pagal lytį

Lytis	Respondentų skaičius		Emocinis reaktyvumas			Emocinis atitrūkimas		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p	$\bar{x}$	SN	p
Moterys	169	77,52	3,811	0,927	1,000 ($p>0,05$)	2,492	0,897	0,328 ($p>0,05$)
Vyrai	49	22,48	3,228	1,046		2,558	0,918	
Iš viso	218	100	–	–		–	–	

Analizuojant atskiras savidiferenciacijos dimensijas (subskales) vyrų ir moterų grupėse nustatyta, kad tiek vyrų, tiek moterų susiliejo su kitais $\bar{x}$ išreikštas aukščiausiai: moterų $\bar{x}=4,039$, vyrų $\bar{x}=3,839$. Tai rodo, kad tiek vyrų, tiek moterų grupėse žemesnę savidiferenciaciją labiausiai sąlygoja susiliejo su kitais, aukštesnę (moterų grupėje) – emocinis atitrūkimas ($\bar{x}=2,492$), vyrų – „aš“ pozicija ($\bar{x}=2,508$) (žr. 9 lent.).

9 lentelė. Savidiferenciacijos dimensijos (subskalės) pagal lytį

Lytis	Respondentų skaičius		Susiliejo su kitais			„Aš“ pozicija		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p	$\bar{x}$	SN	p
Moterys	169	77,52	4,039	0,811	0,922 ($p>0,05$)	2,664	0,788	0,891 ($p>0,05$)
Vyrai	49	22,48	3,839	0,871		2,508	0,771	
Iš viso	218	100	–	–		–	–	

Moterys yra emociškai reaktyvesnės ($\bar{x}=3,811$) nei vyrai ($\bar{x}=3,228$), tačiau Stjudento t kriterijumi nustatytas $p=1,000$ ($p>0,05$) parodo, jog vertinant emocinį reaktyvumą nėra statistiškai reikšmingo skirtumo moterų ir vyrų grupėse, Stjudento t reikšmė taip pat parodo, kad, vertinant emocinį atitrūkimą $p=0,328$ ($p>0,05$), susiliejimą $p=0,922$ ($p>0,05$) bei „aš“ poziciją $p=0,891$ ($p>0,05$) (žr. 8 ir 9 lent.), statistiškai reikšmingo skirtumo moterų ir vyrų grupėse nėra.

10 lentelė. Savidiferenciacija asmenų, turinčių ar neturinčių vaikų, grupėse

Vaikų turėjimas arba neturėjimas	Respondentų skaičius		Savidiferenciacija		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
Neturi vaikų	25	11,47	3,182	1,116	0,461 ($p>0,05$)
Turi vaikų	193	88,53	3,205	1,085	
Iš viso	218	100,00	–	–	

Vertinant respondentų savidiferenciaciją turinčiųjų ir neturinčiųjų vaikų grupėse, paaiškėjo, kad neturinčiųjų vaikų grupės $\bar{x}=3,182$, turinčiųjų vaikų – $\bar{x}=3,205$. Vadinasi, asmenų, neturinčių vaikų, savidiferenciacija yra aukštesnė nei turinčiųjų vaikų, tačiau Stjudento t kriterijumi nustatytas $p=0,461$ ($p>0,05$) parodo, kad tarp asmenų,

turinčių ir neturinčių vaikų, savidiferenciacijos vidurkio nėra statistiškai reikšmingo skirtumo (žr. 10 lent.).

11 lentelė. Savidiferenciacija pagal amžiaus grupes

Amžius	Respondentų skaičius		Savidiferenciacija		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
25–34	30	13,76	3,323	1,220	0,841 ($p>0,05$)
35–44	83	38,07	3,138	1,089	
45–54	69	31,65	3,189	0,969	
55 ir daugiau	36	16,51	3,276	1,181	
Iš viso	218	100,00	–	–	

Tyrimo rezultatai parodė, kad *žemiausia savidiferenciacija*, vertinant skirtingas amžiaus grupes, užfiksuota 25–34 m. amžiaus grupėje ($\bar{x}=3,323$) o *aukščiausia* – 35–44 m. amžiaus grupėje ($\bar{x}=3,138$), tačiau ANOVA kriterijaus reikšmė $p=0,841$ ($p>0,05$) parodo, kad tarp skirtingų amžiaus grupių savidiferenciacijos statistiškai reikšmingo skirtumo nėra (žr. 11 lent.).

6.3. Pasitenkinimo santuoka duomenų vertinimas

Pasitenkinimas santuoka vertintas pagal 10-ties reikšmių Likerto skalę (1 – visiškai nepatenkintas, 10 – visiškai patenkintas, 0 – negaliu pasakyti). Aukštesni skalės balai atspindi aukštesnį pasitenkinimą santuoka.

12 lentelė. Pasitenkinimo santuoka vidurkis ir standartinis nuokrypis

Priklausomas kintamasis	$\bar{x}$	SN
Pasitenkinimas santuoka:	7,585	2,130

Vertinant respondentų pasitenkinimo santuoka atsakymų $\bar{x}$ gauta reikšmė yra 7,585, ji *gerokai aukštesnė negu vidurkis*. Tai rodo *didelį respondentų pasitenkinimą santuoka* (žr. 12 lent.).

13 lentelė. Pasitenkinimas santuoka pagal lytį

Lytis	Respondentų skaičius		Pasitenkinimas santuoka		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
Moterys	169	77,52	7,498	2,270	0,121 ($p>0,05$)
Vyrai	49	22,48	7,887	1,961	
Iš viso	218	100	–	–	

Vertinant respondentų pasitenkinimą santuoka vyrų ir moterų grupėse nustatyta, kad vyrų $\bar{x}=7,887$, moterų $\bar{x}=7,498$. Taigi vyrų rodikliai yra aukštesni nei moterų – rezultatai panašūs kaip ir anksčiau analizuojant *savidiferenciaciją* (žr. 7 lent.) bei *retrospektyviai vertinant tėvų tarpusavio santykius* (žr. 3 lent.). Vadinasi, *vyrų jaučia didesnę pasitenkinimą santuoka nei moterys*, vis dėlto Stjudento t kriterijumi nustatytas $p=0,121$ ($p>0,05$) parodo, kad tarp vyrų ir moterų pasitenkinimo santuoka nėra statistškai reikšmingo skirtumo (žr. 13 lent.).

14 lentelė. Pasitenkinimas santuoka asmenų, turinčių ir neturinčių vaikų, grupėse

Vaikų turėjimas ar neturėjimas	Respondentų skaičius		Pasitenkinimas santuoka		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
Neturi vaikų	25	11,47	7,877	2,372	0,934 ($p>0,05$)
Turi vaikų	193	88,53	7,537	2,187	
Iš viso	218	100,00	–	–	

Vertinant respondentų pasitenkinimą santuoka turinčių ir neturinčių vaikų asmenų grupėse, neturinčių vaikų grupės $\bar{x}=7,877$, turinčių vaikų grupės $\bar{x}=7,537$. Vadinasi, *asmenys, neturintys vaikų, yra labiau patenkinti santuoka nei turintieji vaikų* (analizuojant *savidiferenciaciją* rezultatai buvo panašūs – asmenų, neturinčių vaikų, *savidiferenciacija* yra aukštesnė negu turinčių vaikų (žr. 9 lent.)), tačiau Stjudento t kriterijumi nustatytas $p=0,934$ ($p>0,05$) parodo, kad tarp turinčių ir neturinčių vaikų respondentų pasitenkinimo santuoka nėra statistškai reikšmingo skirtumo (žr. 14 lent.).

15 lentelė. Pasitenkinimas santuoka pagal amžių

Amžius (metais)	Respondentų skaičius		Pasitenkinimas santuoka		
	n	proc.	$\bar{x}$	SN	p
25–34	30	13,76	7,818	2,451	0,296 ($p>0,05$)
35–44	83	38,07	7,870	1,925	
45–54	69	31,65	7,348	2,123	
55 ir daugiau	36	16,51	7,188	2,657	
Iš viso	218	100,00	–	–	

Vertinant respondentų pasitenkinimo santuoka vidurkius skirtingose amžiaus grupėse paaiškėjo, kad *labiausiai patenkinti santuoka yra 35–44 m. respondantai* – $\bar{x}=7,870$. Šios amžiaus grupės asmenys taip pat pasižymi aukščiausia *savidiferenciacija*, o retrospektyviai tėvų tarpusavio santykius vertina kaip mažiausiai destruktivius (žr. 5; 11 lent.). 55 m. ir vyresnių asmenų pasitenkinimo santuoka vidurkis yra žemiausias – $\bar{x}=7,188$, tačiau ANOVA kriterijaus reikšmė $p=0,296$ ($p>0,05$) parodo, jog skirtingose amžiaus grupėse statistškai reikšmingo skirtumo jaučiant pasitenkinimą santuoka nėra (žr. 15 lent.).

6.4. Ryšio tarp savidiferenciacijos, tėvų tarpusavio santykių kokybės ir pasitenkinimo santuoka duomenų vertinimas

Analizuojant *tėvų tarpusavio santykių kokybės ir savidiferenciacijos ryšį* nustatyta neigiamas, labai silpnas koreliacija ($r=-0,073$), ryšys nėra statistiškai reikšmingas ($p=0,283$, $p>0,05$) (žr. 16 lent.).

16 lentelė. Tėvų tarpusavio santykių kokybės ir savidiferenciacijos ryšys (r – koreliacija, TT – tėvų tarpusavio (santykiai))

Kintamieji	n	r	p
Tėvų tarpusavio santykių kokybė ir savidiferenciacija	218	-0,073	0,283 ($p>0,05$)
Dimensijos (subskalės)	n	r	p
Destruktyvūs TT santykiai ir emocinis reaktyvumas	218	-0,175	0,01 ($p<0,05$)
Destruktyvūs TT santykiai ir emocinis atitrūkimas	218	-0,219	0,001 ($p<0,05$)
Destruktyvūs TT santykiai ir susilieėjimas su kitais	218	0,190	0,005 ($p<0,05$)
Destruktyvūs TT santykiai ir „aš“ pozicija	218	-0,062	0,365 ($p>0,05$)
Abejingi (vengiantys) TT santykiai ir emocinis reaktyvumas	218	0,048	0,477 ($p>0,05$)
Abejingi (vengiantys) TT santykiai ir emocinis atitrūkimas	218	-0,125	0,066 ($p>0,05$)
Abejingi (vengiantys) TT santykiai ir susilieėjimas su kitais	218	0,014	0,841 ($p>0,05$)
Abejingi (vengiantys) TT santykiai ir „aš“ pozicija	218	0,043	0,530 ($p>0,05$)
Konstruktyvūs TT santykiai ir emocinis reaktyvumas	218	-0,093	0,170 ($p>0,05$)
Konstruktyvūs TT santykiai ir emocinis atitrūkimas	218	-0,111	0,102 ($p>0,05$)
Konstruktyvūs TT santykiai ir susilieėjimas su kitais	218	0,282	0,000 ($p<0,05$)
Konstruktyvūs TT santykiai ir „aš“ pozicija	218	-0,151	0,025 ($p<0,05$)

Vertinant tėvų tarpusavio santykių kokybės ir savidiferenciacijos dimensijų (subkalių) ryšį nustatytas ryšys tarp destruktivių tėvų tarpusavio santykių ir emocinio reaktyvumo yra neigiamas, labai silpnas ($r=-0,175$), statistiškai reikšmingas ($p=0,01$ $p<0,05$). Vadinasi, žema tėvų tarpusavio santykių kokybė lemia silpną emocinio reaktyvumo savybę.

Neigiamas, silpnas ($r=-0,219$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,001$ $p<0,05$) nustatytas tarp destruktivių tėvų tarpusavio santykių ir emocinio atitrūkimo. Vadinasi, blogėjant tėvų tarpusavio santykių kokybei silpnėja emocinio atitrūkimo savybė.

Teigiamas, silpnas ($r=0,282$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,000$ $p<0,05$) nustatytas tarp konstruktyvių tėvų tarpusavio santykių ir susilieėjimo su kitais. Vadinasi, gerėjant tėvų tarpusavio santykių kokybei gerėja susilieėjimo su kitais savybė.

Tarp kitų tėvų tarpusavio santykių ir savidiferenciacijos dimensijų (poskalių) nenustatytas statistiškai reikšmingas ryšys (žr. 16 lent.).

Analizuojant *savidiferenciacijos ryšį su pasitenkinimu santuoka nustatyta neigiamas, silpnas koreliacija* ($r=-0,375$), ryšys statistiškai reikšmingas ($p=0,000$ $p<0,05$). Vadinasi, didėjant savidiferenciacijai, didėja pasitenkinimas santuoka (žr. 17 lent.).

17 lentelė. Savidiferenciacijos ir pasitenkinimo santuoka ryšys

Kintamieji	n	r	p
Savidiferenciacija ir pasitenkinimas santuoka	218	-0,375	0,000 ($p<0,05$)
Dimensijos (subskalės)	n	r	p
Emocinis reaktyvumas ir pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais	218	-0,258	0,000 ($p<0,05$)
Emocinis atitrūkimas ir pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais	218	-0,515	0,0 ($p<0,05$)
Susiliejęs su kitais ir pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais	218	-0,039	0,567 ($p>0,05$)
„Aš“ pozicija ir pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais	218	-0,195	0,004 ($p<0,05$)
Emocinis reaktyvumas ir pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais	218	-0,237	0,000 ($p<0,05$)
Emocinis atitrūkimas ir pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais	218	-0,530	0,0 ($p<0,05$)
Susiliejęs su kitais ir pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais	218	-0,006	0,927 ($p>0,05$)
„Aš“ pozicija ir pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais	218	-0,142	0,037 ($p<0,05$)

Vertinant savidiferenciacijos ir pasitenkinimo santuoka dimensijų (subskalių) ryšį nustatyta, kad tarp emocinio reaktyvumo ir pasitenkinimo į emocijas nukreiptais santykiais egzistuoja neigiamas, silpnas ($r=-0,258$), statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,000$ $p<0,05$). Vadinasi, didėjant emocinio reaktyvumo savybei didėja pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais.

Neigiamas, vidutinis ($r=-0,515$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,0$, $p<0,05$) nustatytas tarp emocinio atitrūkimo ir pasitenkinimo į emocijas nukreiptais santykiais. Taigi, didėjant emocinio atitrūkimo savybei didėja pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais.

Neigiamas, silpnas ($r=-0,195$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,004$, $p<0,05$) nustatytas tarp „aš“ pozicijos ir pasitenkinimo į emocijas nukreiptais santykiais. Vadinasi, didėjant „aš“ pozicijos savybei didėja pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais.

Neigiamas, silpnas ($r=-0,237$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,000$, $p<0,05$) nustatytas tarp emocinio reaktyvumo ir pasitenkinimo į elgesį nukreiptais santykiais.

Vadinasi, didėjant emocinio reaktyvumo savybei didėja pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais (kaip ir į emocijas nukreiptais santykiais).

Neigiamas, vidutinis ($r=-0,530$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,0$, $p<0,05$) nustatytas tarp emocinio atitrūkimo ir pasitenkinimo į emocijas nukreiptais santykiais. Vadinasi, didėjant emocinio atitrūkimo savybei didėja pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais (kaip ir į emocijas nukreiptais santykiais).

Neigiamas, silpnas ($r=-0,142$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,037$ $p<0,05$) nustatytas tarp „aš“ pozicijos ir pasitenkinimo į elgesį nukreiptais santykiais. Vadinasi, didėjant „aš“ pozicijos savybei, didėja pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais (kaip ir į emocijas nukreiptais santykiais).

Tarp kitų savidiferenciacijos ir pasitenkinimo santuoka dimensijų (poskalių) nenustatytas statistiškai reikšmingas ryšys (žr. 17 lent.).

Kaip matyti, pagrindinė dimensija, daranti didžiausią įtaką pasitenkinimui santuoka, yra *emocinis atitrūkimas* (neigiamas, vidutinis, statistiškai reikšmingas ryšys jaučiant pasitenkinimą tiek į emocijas, tiek į elgesį nukreiptais santykiais).

18 lentelė. Tėvų tarpusavio santykių kokybės ir pasitenkinimo santuoka ryšys

Kintamieji	n	r	p
Tėvų tarpusavio santykių kokybė ir pasitenkinimas santuoka	218	0,207	0,002 ($p<0,05$)
Dimensijos (subskalės)	n	r	p
Destruktyvūs TT santykiai ir pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais	218	0,185	0,006 ($p<0,05$)
Konstruktivūs TT santykiai ir pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais	218	0,184	0,006 ($p<0,05$)
Abejingi (vengiantys) TT santykiai ir pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais	218	0,030	0,663 ($p>0,05$)
Destruktyvūs TT santykiai ir pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais	218	0,183	0,007 ($p<0,05$)
Konstruktivūs TT santykiai ir pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais	218	0,178	0,009 ($p<0,05$)
Abejingi (vengiantys) TT santykiai ir pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais	218	0,055	0,422 ($p>0,05$)

Analizuojant tėvų tarpusavio santykių kokybės ryšį su pasitenkinimu santuoka buvo nustatyta teigiama, silpna koreliacija ($r=0,207$), ryšys statistiškai reikšmingas ($p=0,002$, $p<0,05$). Vadinasi, kuo aukščiau vertinama tėvų tarpusavio santykių kokybė, tuo didesnis ir pasitenkinimas santuoka.

Vertinant tėvų tarpusavio santykių kokybės ir pasitenkinimo santuoka dimensijų (subkalių) ryšį nustatytas teigiamas, labai silpnas ($r=0,185$), statistiškai reikšmingas

($p=0,006$, $p<0,05$) ryšys tarp destruktivių tėvų tarpusavio santykių ir pasitenkinimo į emocijas nukreiptais santykiais. Vadinasi, kuo labiau respondentai tėvų tarpusavio santykius vertino kaip destruktivius, tuo didesnis jų pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais.

Teigiamas, labai silpnas ($r=0,184$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,006$, $p<0,05$) nustatytas tarp konstruktyvių tėvų tarpusavio santykių ir pasitenkinimo į emocijas nukreiptais santykiais. Vadinasi, esant konstruktyvesniems tėvų tarpusavio santykiams didėja pasitenkinimas į emocijas nukreiptais santykiais.

Teigiamas, labai silpnas ($r=0,183$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,007$, $p<0,05$) nustatytas tarp destruktivių tėvų tarpusavio santykių ir pasitenkinimo į elgesį nukreiptais santykiais. Vadinasi, kuo labiau respondentai tėvų tarpusavio santykius vertina kaip destruktivius, tuo didesnis jų pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais (kaip ir į emocijas nukreiptais santykiais).

Teigiamas, labai silpnas ($r=0,178$) statistiškai reikšmingas ryšys ($p=0,009$, $p<0,05$) nustatytas tarp konstruktyvių tėvų tarpusavio santykių ir pasitenkinimo į elgesį nukreiptais santykiais. Vadinasi, esant konstruktyvesniems tėvų tarpusavio santykiams didėja pasitenkinimas į elgesį nukreiptais santykiais (kaip ir į emocijas nukreiptais santykiais).

Tarp kitų tėvų tarpusavio santykių ir pasitenkinimo santuoka dimensijų (poskalių) nenustatytas statistiškai reikšmingas ryšys (žr. 18 lent.).

Išvados

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje teigiama, kad santuoka yra sudaroma laisvu vyro ar moters susitarimu – įstatymų nustatyta tvarka įforminamas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius. Santuoką sudarant bažnyčioje, sutuoktiniai vienas kitam teikia Santuokos sakramentą, kuris nepanaikinamas, nes taip nustatė Dievas.

Pagal M. Boweno sisteminę šeimos teoriją (sukurtą šeimotyro pagrindu), šeima suvokiama kaip emocinis vienetas, kuriame visi šeimos nariai yra tarpusavyje glaudžiai susiję ir priklausomi vienas nuo kito, todėl tėvai iš kartos į kartą, per tarpusavio santykius (trikampus, šeimos projekcijos procesą ir branduolinę šeimos emocinę sistemą) perduoda ir formuoja vaiko savidiferenciaciją (gebėjimą jausmus atskirti nuo minčių, stresinėse situacijose priimti sprendimus, sugebėjimą kurti intymius santykius ir išlaikyti juose autonomiškumą), kuri suaugystėje lemia pasitenkinimą santuoka. Savidiferenciacija operacionalizuojama į emocinį reaktyvumą, „aš“ poziciją, emocinį atotrūkį, susiliejamą su kitais. Vieni tyrimai rodo, kad visos dimensijos veikia pasitenkinimą santuoka, kiti – kad aukštesnį pasitenkinimą santuoka jaučia tie asmenys, kurių santykiai mažiau emociškai reaktyvūs. Naujausi tyrimai rodo, kad mažą pasitenkinimą santuoka lemia emocinis atitrūkimas.

Empiriniu tyrimu buvo nustatytas teigiamas, silpnas, statistiškai reikšmingas ryšys tarp tėvų tarpusavio santykių ir pasitenkinimo santuoka, t. y. konstruktyvesni tėvų tarpusavio santykiai lemia aukštesnį pasitenkinimą santuoka. Neigiamas, silpnas, statistiškai reikšmingas ryšys nustatytas tarp savidiferenciacijos ir pasitenkinimo santuoka, t. y. aukštesnė savidiferenciacija lemia didesnį pasitenkinimą santuoka. Pagrindinė dimensija, lemianti pasitenkinimą santuoka – emocinis atitrūkimas (nustatytas neigiamas, vidutinis, statistiškai reikšmingas ryšys). Neigiamas, labai silpnas, statistiškai nereikšmingas ryšys nustatytas tarp tėvų tarpusavio santykių kokybės ir savidiferenciacijos. Pastebėtas skirtumas tarp vyrų ir moterų atsakymų – vyrai retrospektyviai konstruktyviau vertina tėvų tarpusavio santykius, pasižymi aukštesne savidiferenciacija bei didesniu pasitenkinimu santuoka, tačiau šie skirtumai nėra statistiškai reikšmingi.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Berdiajevas, Nikolajus, Ėrichas Fromas ir Otas Veiningeris. *Meilės menas*. Sud. Arvydas Genys. Vilnius: Asveja, 1999.
2. Bowen, Murray. „On the differentiation of self“. In *Family interaction: A dialog between family researchers and family therapists*, 111–173. New York: Springer Publishing Company, 1972.
3. ——. „Theory in the practice of psychotherapy“. In *Family therapy: Theory and practice*, 42–90. New York: Garner Press, 1976.
4. Carlson, Marcia J., Natasha V. Pilkauskas, Sara McLanahan ir Jeanne Brooks-Gunn. „Couples as Partners and Parents Over Children's Early Years“. *Journal of Marriage and Family* 73 (2) (2011): 317–334. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00809.x.
5. Cepukienė, Viktorija. „Adults' Psychosocial Functioning Through the Lens of Bowen Theory: The Role of Interparental Relationship Quality, Attachment to Parents, Differentiation of Self, and Satisfaction with Couple Relationship“. *Journal of Adult Development* 28 (1) (2021): 50–63. doi:10.1007/s10804-020-09351-3.
6. ——. „Does Relationship Satisfaction Always Mean Satisfaction? Development of the Couple Relationship Satisfaction Scale“. *Journal of Relationships Research* 10 (e14) (2019): 1–10. doi:10.1017/jrr.2019.12.
7. Dolz-Del-Castellar, Blanca ir Jesús M. Oliver. „Differentiation of Self and Its Relationship with Emotional Self-Regulation and Anxiety in a Spanish Sample“. *The American Journal of Family Therapy* 49 (5) (2021): 517–533. doi:10.1080/01926187.2020.1841039.
8. Doyle, Anna-Beth ir Dorothy Markiewicz. „Parenting, Marital Conflict and Adjustment From Early- to Mid-Adolescence: Mediated by Adolescent Attachment Style?“ *Journal of Youth and Adolescence* 34 (2) (2005): 97–110. doi:10.1007/s10964-005-3209-7.
9. Duch-Ceballos, Carla, Jesús Oliver Pece ir Elizabeth A. Skowron. „Differentiation of Self and Its Relationship with Emotional Self-Regulation and Anxiety in a Spanish Sample“. *American Journal of Family Therapy* 49 (5) (2021): 517–533. doi:10.1080/01926187.2020.1841039.
10. Ferreira, Luana Mota, Isabel Narciso, Rosa Novo ir Cícero Roberto Pereira. „Partners' Similarity in Differentiation of Self Is Associated With Higher Sexual Desire: A Quantitative Dyadic Study“. *Journal of Sex & Marital Therapy* 42 (7) (2016): 635–647. doi:10.1080/0092623x.2015.1113584.
11. Goldenberg, Herbert ir Irene Goldenberg. *Family Therapy: An Overview*. Thomson Brooks/Cole, 2008. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/43299/1/48.pdf>.

12. Härkönen, Juho, M. D. Brons ir Jaap Dronkers. „Family Forerunners? Parental Separation and Partnership Formation in 16 Countries“. *Journal of Marriage and Family* 83 (1) (2021): 119–136. doi:10.1111/jomf.12682.
13. Harvey, David, Cynthia J. Curry ir James H. Bray. „Individuation and Intimacy in Intergenerational Relationships and Health: Patterns across Two Generations“. *Journal of Family Psychology* 5 (2) (1991): 204–236. doi:10.1037/0893-3200.5.2.204.
14. „Ištuokos. Bendrasis ištuokų rodiklis“. *Oficialiosios statistikos portalas*. Žiūrėta 2023 m. gegužės 22 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=9e3abc01-5873-4514-9b26-9ec1d742908f#/>.
15. Işık, Erkan, Şerife Özbiler, Maria L. Schweer-Collins ir Martiño Rodríguez-González. „Differentiation of Self Predicts Life Satisfaction through Marital Adjustment“. *American Journal of Family Therapy* 48 (3) (2020): 235–249. doi:10.1080/01926187.2020.1732248.
16. Jacobson, Neil S., Holly Barrett Waldron ir Danny R. Moore. „Toward a Behavioral Profile of Marital Distress“. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 48 (6) (1980): 696–703. doi:10.1037/0022-006x.48.6.696.
17. Jacobson, Neil S., William C. Follette ir Debbie E. McDonald. „Reactivity to Positive and Negative Behavior in Distressed and Nondistressed Married Couples“. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 50 (5) (1982): 706–714. doi:10.1037/0022-006x.50.5.706.
18. Jonas Paulius II. „Apaštališkasis laiškas *Mulieris Dignitatem*“. 1988 m. rugpjūčio 15 d. https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-laiskai/1988-08-15_mulieris-dignitatem.
19. —. „Laiškas šeimoms *Gratissimam sane*“. 1994 m. vasario 2 d. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_popieziaus/gratissimam-sane.html#Meil%C4%97%20yra%20reikli.
20. Kasen, Stephanie, Priya Wickramaratne ir Marc J. Gameroff. „Religiosity and longitudinal change in psychosocial functioning in adult offspring of depressed parents at high risk for major depression“. *Depression and Anxiety* 31 (1) (2014): 63–71. doi:10.1002/da.22131.
21. *Katalikų Bažnyčios katekizmas. Santrauka*. Katalikų interneto tarnyba, 2007. https://www.vatican.va/archive/compendium_ccc/documents/compendium_catech_lit.pdf.
22. Kerr, Michael ir Bowen, Murray. *Family evaluation: An approach based on Bowen theory* W. W. Norton ir Co: 1988.
23. Lampis, Jessica, Stefania Cataudella, Roberta Speziale ir Samara Elat. „The Role of Differentiation of Self Dimensions in the Anxiety Problems“. *The Family Journal* 28 (1) (2020): 90–97. doi:10.1177/1066480719894943.
24. Lampis, Jessica. „Does Partners’ Differentiation of Self Predict Dyadic Adjustment?“ *Journal of Family Therapy* 38 (3) (2016): 303–318. doi:10.1111/1467-6427.12073.
25. „Lietuvos gyventojai (2022 m. leidimas). Gyventojų skaičius ir sudėtis“. *Oficialiosios statistikos portalas*. Žiūrėta 2023 m. gegužės 22 d. <https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-gyventojai-2022/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis>.
26. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės žinios* 74-2262 (2000).
27. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios* 33-1014 (2012).
28. Maceina, Antanas. *Moterystės filosofija*. 1991. <http://www.maceina.lt/html/moterystesfilosofija.html>.
29. Malinen, Kaisa, Ulla Kinnunen, Asko Tolvanen, Anna Rönkä, Hilde Wierda-Boer ir Jan Gerris. „Happy Spouses, Happy Parents? Family Relationships Among Finnish and Dutch Dual Earners“. *Journal of Marriage and Family* 72 (2) (2010): 293–306. doi:10.1111/j.1741-3737.2010.00700.x.
30. „Marriage and divorce statistics“. *Eurostat*. Paskelbta 2023 m. kovo mėn. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics.

31. Moore, Mary Courtney ir Cheryl Buehler. „Parents’ Divorce Proneness: The Influence of Adolescent Problem Behaviors and Parental Efficacy“. *Journal of Social and Personal Relationships* 28 (5) (2011): 634–652. doi:10.1177/0265407510386991.
32. Mozas-Alonso, Marta, Jesús M. Oliver ir Ana Berástegui Pedro-Viejo. „Differentiation of Self and Its Relationship with Marital Satisfaction and Parenting Styles in a Spanish Sample of Adolescents’ Parents“. *PLOS ONE* 17 (3) (2022): 1–16. doi:10.1371/journal.pone.0265436.
33. Paradis, Angela D., Rose M. Giaconia, Helen Z. Reinherz, William R. Beardslee, Kirsten E. Ward ir Garrett M. Fitzmaurice. „Adolescent Family Factors Promoting Healthy Adult Functioning: A Longitudinal Community Study“. *Child and Adolescent Mental Health* 16 (1) (2011): 30–37. doi:10.1111/j.1475-3588.2010.00577.x.
34. Parfitt, Ylva, Susan Ayers, Alison Pike, Donna C. Jessop ir Elizabeth Ford. „A Prospective Study of the Parent–Baby Bond in Men and Women 15 Months after Birth“. *Journal of Reproductive and Infant Psychology* 32 (5) (2014): 441–456. doi:10.1080/02646838.2014.956301.
35. Parsons, Ryan G., David P. Nalbone, J. Mark Killmer ir Joseph L. Wetchler. „Identity Development, Differentiation, Personal Authority, and Degree of Religiosity as Predictors of Interfaith Marital Satisfaction“. *American Journal of Family Therapy* 35 (4) (2007): 343–361. doi:10.1080/01926180600814601.
36. Pedro, Marta, Teresa Ribeiro ir Katherine Helen Shelton. „Marital Satisfaction and Partners’ Parenting Practices: The Mediating Role of Coparenting Behavior“. *Journal of Family Psychology* 26 (4) (2012): 509–522. doi:10.1037/a0029121.
37. Perelli-Harris, Brienna, Ann Berrington, Nora Sánchez Gassen, Paulina Galezewska ir Jennifer S. Holland. „The Rise in Divorce and Cohabitation: Is There a Link?“ *Population and Development Review* 43 (2) (2017): 303–329. doi:10.1111/padr.12063.
38. Pranciškus. *Mylėti kaip Dievas: trečiadienio katechezės apie šeimą*. Kaunas: Artuma, 2018.
39. Raab, Marcel. „Childhood Family Structure and Early Family Formation in East and West Germany“. *Journal of Marriage and Family* 79 (1) (2017): 110–130. doi:10.1111/jomf.12333.
40. River, Laura M., Maggie O’Reilly Treter, Galena K. Rhoades ir Angela J. Narayan. „Parent–Child Relationship Quality in the Family of Origin and Later Romantic Relationship Functioning: A Systematic Review“. *Family Process* 61 (1) (2021): 259–277. doi:10.1111/famp.12650.
41. Rodríguez-González, Martiño, Elizabeth A. Skowron, Virginia Cagigal De Gregorio ir Isabel Muñoz San Roque. „Differentiation of Self, Mate Selection, and Marital Adjustment: Validity of Postulates of Bowen Theory in a Spanish Sample“. *American Journal of Family Therapy* 44 (1) (2016): 11–23. doi:10.1080/01926187.2015.1099415.
42. Rodríguez-González, Martiño, Jessica Lampis, Nancy L. Murdock, Maria L. Schweer-Collins ir Emma R. Lyons. „Couple Adjustment and Differentiation of Self in the United States, Italy, and Spain: A Cross-Cultural Study“. *Family Process* 59 (4) (2020): 1552–1568. doi:10.1111/famp.12522.
43. Rodríguez-González, Martiño, Maria L. Schweer-Collins, Chance A. Bell, Jonathan G. Sandberg ir Carmen Rodríguez-Naranjo. „Family Functioning, Family Structure, and Differentiation of Self in Heterosexual Spanish Couples: An Actor-Partner Analysis“. *Journal of Counseling and Development* 97 (2) (2019): 209–219. doi:10.1002/jcad.12251.
44. Rodríguez-González, Martiño, Mariana Cavalcante Martins, Chance A. Bell, Marie-France Lafontaine ir Marco Costa. „Differentiation of Self, Psychological Distress, and Dyadic Adjustment: Exploring an Integrative Model Through an Actor–Partner Analysis“. *Contemporary Family Therapy* 41 (3) (2019): 293–303. doi:10.1007/s10591-019-09493-x.
45. Ross, Alexandra, Adam B. Hinshaw ir Nancy L. Murdock. „Integrating the Relational Matrix: Attachment Style, Differentiation of Self, Triangulation, and Experiential Avoidance“. *Contemporary Family Therapy* 38 (4) (2016): 400–411. doi:10.1007/s10591-016-9395-5.

46. Skowron, Elizabeth A. „The Role of Differentiation of Self in Marital Adjustment“. *Journal of Counseling Psychology* 47 (2) (2000): 229–237. doi:10.1037/0022-0167.47.2.229.
47. Skowron, Elizabeth A. ir Myrna L. Friedlander. „The Differentiation of Self Inventory: Development and Initial Validation“. *Journal of Counseling Psychology* 45 (3) (1998): 235–246. doi:10.1037/0022-0167.45.3.235.
48. Skowron, Elizabeth A. ir Thomas Schmitt. „Assessing Interpersonal Fusion: Reliability and Validity of a New DSI Fusion with Others Subscale“. *Journal of Marital and Family Therapy* 29 (2) (2003): 209–222. doi:10.1111/j.1752-0606.2003.tb01201.x.
49. Telli, Arzun ir Çiğdem Yavuz Güler. „Differentiation of Self, Forgiveness, Jealousy, and Conflict Resolution Responses among Married Individuals: The Mediating Role of Relationship Satisfaction, Relationship Adjustment, and Emotional Dependency“. *Contemporary Family Therapy* 45 (2) (2021): 157–171. doi:10.1007/s10591-021-09603-8.
50. Thorberg, Fred Arne ir Michael Lyvers. „Attachment in Relation to Affect Regulation and Interpersonal Functioning among Substance Use Disorder in Patients“. *Addiction Research & Theory* 18 (4) (2010): 464–478. doi:10.3109/16066350903254783.
51. Tuason, Maria Teresa ir Myrna L. Friedlander. „Do Parents' Differentiation Levels Predict Those of Their Adult Children? And Other Tests of Bowen Theory in a Philippine Sample“. *Journal of Counseling Psychology* 47 (1) (2000): 27–35. doi:10.1037/0022-0167.47.1.27.
52. Wojtyła, Karol. *Meilė ir atsakomybė*. Vilnius: Alka, 1994.

Gauta: 2023 05 26

Parengta: 2023 10 05

Ramunė OMOLO, Kęstutis PUKELIS

THE CORRELATION BETWEEN SELF-DIFFERENTIATION AND THE QUALITY OF RETROSPECTIVELY ASSESSED PARENTAL RELATIONSHIPS WITH MARITAL SATISFACTION IN MARRIED PERSONS

S u m m a r y

There are many studies examining the relationship between the quality of parent's relationships and satisfaction with marriage, but there are still few that examine this relationship based on Bowen's family systems theory. The study sought to determine the relationship between retrospectively evaluated parental relationships, self-differentiation, and satisfaction with one's own marriage, based on Bowen's theory. The sample size of the study was 384, but during the study, during a questionnaire survey, 218 respondents were interviewed (77.52 pct. women), so the study is evaluated as exploratory. The research questionnaire was composed according to the Scale of Quality of Parental Relationships, the Self-Differentiation Scale, and the Satisfaction with Couple Relationships Scale. Pearson's correlation coefficient was calculated for data analysis between the dependent variable (marriage satisfaction) and independent variables (quality of parent's relationships, self-differentiation). The Student's t-test was applied for comparing two samples, and ANOVA was applied for comparing more than two samples. The study found a positive, weak, statistically significant relationship between the quality of parent's relationships and satisfaction with marriage. A negative, weak, statistically significant relationship was found between self-differentiation

and satisfaction with marriage. The dimension influencing satisfaction with marriage was emotional detachment (negative, moderate, statistically significant relationship). A negative, very weak, statistically insignificant relationship was found between the quality of parent's relationships and self-differentiation.

KEYWORDS: Bowen Theory, quality of interparental relationship, self-differentiation, married persons, marital satisfaction.

Ramunė OMOLO – Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto Šeimotyros studijų programos absolventė. El. paštas ramune.omolo@gmail.com.

Ramunė OMOLO – Graduate of the Family Research program at Vytautas Magnus University, Lithuania, Faculty of Catholic Theology. E-mail ramune.omolo@gmail.com.

Kęstutis PUKELIS – Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos Mokytojų rengimo instituto Švietimo vadybos ir politikos katedros profesorius. Moksliniai interesai: šeimotyra, mokytojų rengimas, švietimo kokybė ir karjeros projektavimas. Adresas: Donelaičio g. 52, 44244, Kaunas. El. paštas kestutis.pukelis@vdu.lt.

Kęstutis PUKELIS – Professor of the Department of Educational Management and Policy at Teacher Education Institute of Educational Academy at Vytautas Magnus University, Lithuania. Research interests: Family Research, Teachers Education, Quality of Education, Career Designing. Address: Donelaičio str. 52, 44244, Kaunas. E-mail kestutis.pukelis@vdu.lt.